

Vienīgais, kā varētu raksturot šo romānu, ir teikt, ka tas ir episks. Tādā ziņā, ka tas tiešām ir plašs vēstījums un autore ir kārtīgi iedziļinājusies visu varoņu dzīvēs, nevis pievērsusi uzmanību tikai vienam galvenajam tēlam. “Svaigs ūdens puķēm” ir mūslaiku daiļliteratūra, slepkavības mistērija, trilleris, traģēdija, mīlasstāsts – viss apvienots vienā grāmatā. Lieliska lasāmviela!

Denveras publiskā bibliotēka

Valērija Perēna ir uzrakstījusi romānu par dzīvi – par mīlestību, zaudējumiem, ilgām un skumjām, un visu veidu emocijām, kuras cilvēki pieredz dzīves laikā. Tomēr “Svaigs ūdens puķēm” pirmām kārtām ir brīnišķīgs mīlasstāsts. Arī jūs to iemīlēsiet!

Page & Palette

Šo varētu nominēt par mūsu šīgada mīļāko grāmatu. Smalki un dziļi atainoti varoņi, brīnišķīga proza, kurā skaistums, cerība, skumjas un mīlestība apvienojas autores uzburtajā pasaulē. “Svaigs ūdens puķēm” ir ļoti cilvēcīgs un mākslinieciski trausls romāns, tas liek aizrauties elpai.

Nicola's Books

“Svaigs ūdens puķēm” ir brīnišķīgs literārs baudījums, stāsts par dzīvi, nāvi un arī dažiem noslēpumiem... Ja meklējat grāmatu, kuru pēc izlasīšanas tik drīz neaizmirsīsiet, tad izvēlieties šo!

Bibliophile By The Sea

Romāna sižets viļņojas starp galējībām ar stilīgu eleganci. Melanholisks un tomēr dzirkstošs... Kas pirmajā brīdī šķietami ir drūms, Perēnas rokās kļūst par pievilcīgu ļaušanos dabai, ēdieniem un dzērieniem, un, protams, draudzības saitēm.

The Guardian

Katra Valērijas Perēnas lieliskā romāna lappuse sniedz baudījumu, jo, par spīti nāvēm, nodevībām un dēkām, tajā tiek svinēta dzīve un mīlestība.

ForeWord Review

VALÉRIE PERRIN

CHANGER L'EAU
DES FLEURS

roman

VALĒRIJA PERĒNA
SVAIGS ŪDENS
PUKĒM

romāns

No franču valodas tulkojusi

Ilze Fogeļe

821.133.1-31
Pe 520

Valérie Perrin

CHANGER L'EAU DES FLEURS

Copyright © Editions Albin Michel – Paris 2018

Cover design © Carol Oriot Couraye / Cédric Kerguillec

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Ilze Fogeļe, 2022

© Mākslinieciskais noformējums, literārā apdare, izdevums latviešu valodā,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-31-024-9

Maniem vecākiem,
Fransīnei un Ivanam Perēniem

Patrīcijai Lopesai “Pahitai”
un Sofijai Dolai

*Kad mums pietrūkst viena cilvēka,
nekas vairs neeksistē.*

Mani kaimiņi ne no kā nebaidās. Nekas viņus neuztrauc, viņi neiemīlas, negrauzņ nagus, netic nejaušībai, nedod solījumu, netrokšņo, viņiem nav sociālā nodrošinājuma, viņi neraud, nemeklē savas pazudušās atslēgas, brilles, tālvadības pultis, bērnus, laimi.

Viņi nelasa, nemaksā nodokļus, neievēro diētu, viņiem nav nekādu vēlmju, viņi nemaina savas domas, neklāj gultu, nesmeķē, neveido sarakstus, neskaita līdz desmit, pirms sāk runāt. Viņiem nav aizstājēju.

Viņi nepieglaimojas, nav ambiciozi, netur ļaunu prātu, nemēdz izrādīties, nav ne sīkmanīgi, ne devīgi, ne greisirdīgi, ne nevižīgi, ne kopti, ne satriecoši vai jautri, ne aizrautīgi, ne skopi, ne smaidīgi, ne viltīgi, ne izveicīgi. Viņi nemīl, nemēdz būt ne īgni, ne liekulīgi, ne maigi, ne stipri, ne glēvi, ne ļauni, ne melīgi. Viņi nav zagļi, spēlmaņi vai cīnītāji, viņi nav slaisti, ne arī ticīgie, izvirtuļi vai optimisti.

Viņi ir miruši.

Vienīgais, kas viņiem atšķirīgs, ir zārka materiāls: ozols, priede vai mahagons.

*Kas notiks ar mani, ja vairs nedzirdēšu tavus soļus?
Vai tā ir tava vai mana dzīve, kas aiziet? Es nezinu.*

Mani sauc Violeta Tusēna*. Senāk es biju dzelzceļa pārbrauktuves barjeras uzraudze, tagad esmu kapsētas uzraudze.

Es baudu dzīvi – dzeru to maziem malciņiem kā jasmīna tēju, kas saldināta ar medu. Un, kad pienāk vakars, kad manas kapsētas vārti ir aizvērti un atslēga karājas uz manas vannasistabas durvīm, es esmu debesīs.

Ne manu tuvāko kaimiņu debesīs. Nē.

Dzīvo cilvēku debesīs: malciņš portvīna – no 1983. gada ražas. To man katru 1. septembri atved Hosē Luī Fernandess. Mazā kristāla glāzē ielietas atvaļinājuma paliekas kā sava veida atvasara, kuru es atkorķēju ap pulksten septiņiem vakarā, vienalga, vai līst vai snieg, vai gaudo vējš.

Divas lāsītes rubīnkrašas šķidrums. Porto vīnogulāju asinis. Es aizveru acis. Un izbaudu. Pietiek ar vienu mazu malku, lai mans vakars kļūtu gaišāks. Divas lāsītes, jo man patīk skurbums, nevis alkohols.

Hosē Luī Fernandess nes puķes un noliek tās uz Marijas Pinto, laulības uzvārdā Fernandess (1956–2007), kapa vienreiz nedēļā, izņemot jūliju, kad stafeti pārņemu es. Tāpēc arī šis portvīns – kā pateicība.

Mana tagadējā dzīve ir dāvana no debesīm. Tā es sev saku katru rītu, atverot acis.

* Franču valodā vārds *Toussaint* nozīmē Mirušo piemiņas diena (Visu Svēto diena). (*Šeit un turpmāk – tulk. piez.*)

Es reiz biju ļoti nelaimīga, pat sagrauta. Iztukšota. Es neeksistēju. Biju gluži tāda kā mani kaimiņi, pat vēl ļaunāk. Manas dzīvībai nepieciešamās funkcijas darbojās, bet bez manas klātbūtnes. Bez dvēseles, kurai, kā izrādās, ir svars – divdesmit viens grams, vienalga, vai esi resns vai tievs, liels vai mazs, jauns vai vecs.

Bet, tā kā man nekad nav piemitusi tieksme justies nelaimīgai, es nolēmu, ka tā nevar turpināties. Kādu dienu tam ir jābeidzas.

Mana dzīve sākās ļoti slikti, jo mani pameta dzemdībās. Tas bija Ardēnos, reģiona ziemeļos, tajā stūrī pie Beļģijas – tur, kur klimats tiek uzskatīts par daļēji kontinentālu (rudeni daudz nokrišņu, ziemā bieži sals) un kur ir “pakāries kanāls”, kā es to iztēlojos, dzirdot Žaka Brela dziesmu “*Le Plat Pays*”, “Plakanā zeme”.

Kad piedzimu, es neraudāju. Tad mani nolika malā kā tādu 2670 g smagu paciņu bez pastmarkas, bez saņēmēja vārda, kamēr tika aizpildītas veidlapas, kas paziņoja par manu došanos prom, pirms biju ieradusies.

Dzimusi nedzīva. Bērns bez dzīves un bez uzvārda.

Vecmātei ātri nācās piemeklēt man vārdu, lai aizpildītu ailes. Viņa izvēlējās vārdu Violeta.

Iztēlojos, ka tāda es biju no galvas līdz kājām.

Kad es mainīju krāsu, kad mana āda kļuva rozā un vecmātei bija jāaizpilda dzimšanas apliecība, manu vārdu viņa nenomainīja.

Viņi mani novietoja uz radiatora. Mana āda sasila. Iespējams, mani bija padarījis aukstu manas mātes vēders. Mātes, kura mani negribēja. Siltums mani atgriezta dzīvē. Un tieši tāpēc man ļoti patīk vasaras, es nekad nelaīžu garām iespēju gozēties pirmajos saules staros kā saulespuķe.

Mans pirmslaulības uzvārds bija Trenē – kā dziedātājam Šarlam. Droši vien tā pati vecmāte, iedodot vārdu Violeta, piešķīra man arī uzvārdu. Viņai noteikti patika Šarls. Un arī man

viņš galu galā iepatikās. Ilgu laiku domāju par viņu kā par savu attālo brālēnu, kā par Amerikas onkuli, kuru nekad nebiju satikusi. Kad mīli kādu dziedātāju un bez mitas dziedī viņa dziesmas, beigu beigās sāk just ar viņu radniecīgas saites.

Tusēna parādījās vēlāk. Kad apprecējos ar Filipu Tusēnu. Šādu uzvārdu – “Miruso piemiņas diena” – man vajadzēja uzvert ar piesardzību. Lai gan ir arī vīrieši, uzvārdā Pavasaris, kuri iekausta savas sievas. Glīts vārds neliedz būt par nelieti.

Man nekad nav pietrūcis mātes. Vienīgi tad, ja biju saslimusi. Kad biju pie labas veselības, es augu griezdamās. Stiepos taisni uz augšu, it kā vecāku neesamība manā mugurkaulā būtu iedzinusi mietu. Mana stāja ir stalta. Tā ir mana izcilā spēja. Es nekad neesmu bijusi sakumpusi. Pat ne skumjās dienās. Cilvēki man bieži jautā, vai esmu dejojusi baletu. Es atbildu, ka nē, neesmu. Tā ir ikdiena, kas mani ir disciplinējusi, kas man lika katru dienu “vingrot pie baleta stieņa puantēs”.

*Lai viņi ņem mani vai lai manus mīļos,
jo visas kapsētas kādu dienu pārvēršas par dārziem.*

1997. gadā, kad mūsu uzraudzītā dzelzceļa pārbrauktuve tika automatizēta, mans vīrs un es zaudējām darbu. Par mums rakstīja avīzē. Mēs bijām progresa upuri, darbinieki, kas strādāja ar pēdējo manuāli paceļamo barjeru Francijā. Raksta ilustrēšanai žurnāliste mūs nofotografēja. Filips Tusēns pat pozējot aplika roku man ap vidukli. Es smaidīju, bet manas acis šajā fotogrāfijā, ak Dievs, cik tās bija skumjas.

Tajā dienā, kad raksts tika publicēts, Filips Tusēns atgriezās no nodarbinātības aģentūras ar smagu sirdi: viņš bija sapratis, ka tagad būs jāstrādā. Viņš bija pieradis, ka visu darīju viņa vietā. Liekot uz viņa slinkumu, es būtu vinnējusi loterijā. Pareizie cipari un vēl džekpota uzkrājums.

Lai viņu uzmundrinātu, parādīju sludinājumu: “Kapsētas uzraugs – darbs, kam ir nākotne”. Vīrs uz mani skatījās tā, it kā es būtu zaudējusi prātu. 1997. gadā viņš katru dienu uz mani skatījās tā, it kā es būtu zaudējusi prātu. Vai vīrietis, kurš vairs nemīl sievieti, skatās uz viņu tā, it kā viņa būtu zaudējusi prātu?

Es viņam paskaidroju, ka šo sludinājumu ieraudzīju netišām: Bransjonenshalonas mērija meklē uzraugu pāri, kas rūpētos par kapsētu. Ka mirušie ierodas pēc noteikta grafika un netrokšņo tik ļoti kā vilcieni. Ka esmu runājusi ar mēru un viņš ir gatavs mūs pieņemt darbā bez kavēšanās.

Vīrs man neticēja. Viņš teica, ka neticot nejaušībai. Ka viņš labāk atstieps kājas nekā dosies uz “turieni” un darīs šo maitēdāju darbu.

Viņš ieslēdza televizoru un sāka spēlēt *Mario 64*. Spēles mērķis bija atrast visas zvaigznes pasaulē. Bet es gribēju sameklēt tikai vienu zvaigzni: laimīgo. Tā es domāju, vērojot, kā Mario skraida apkārt, lai izglābtu Bauzera nolaupīto princesi Pīču.

Tad es uzstāju. Es viņam teicu, ka, kļūstot par kapsētas uzraugiem, mums katram būs alga un tā būs daudz labāka nekā par barjeras celšanu un nolaišanu, un ka mirušie ir ienesīgāki par vilcieniem. Ka mums būs ļoti skaists dienesta mājoklis bez ikmēneša maksājumiem. Ka tās būtu jaukas pārmaiņas pēc šīs mājas, kurā esam dzīvojuši gadiem ilgi, pēc šīs būdas, kas ziemā laida iekšā ūdeni kā vecs kuģis, bet vasarā sasila ne vairāk kā Ziemeļpols. Ka tas būs jauns sākums un mums tas ir vajadzīgs, ka pie logiem piekārsim skaistus aizkarus, lai nebūtu jāredz ne kaimiņi, ne krusti, ne atraitnes, ne viss pārējais. Ka šie aizkari būs kā robeža starp mūsu dzīvi un citu sērām. Es būtu varējusi viņam pateikt taisnību: ka šie aizkari būs robeža starp manām un pārējo sērām. Nē, nekādā gadījumā. Nesaki neko. Liec noti-cēt. Izliecies. Lai viņš padodas.

Lai pilnībā pārliecinātu vīru, es apsolīju, ka viņam NEKAS nebūs jādara. Trīs kaprači jau rūpējas par kapsētas uzturēšanu, bedrēm un iekopšanu. Šis darbs paredzēja tikai vārtu atvēršanu un aizvēršanu. Vienkārši jābūt uz vietas. Turklāt darba stundas nav garas. Brīvdienas un nedēļu nogales ir tikpat garas, cik Valserīnas viadukts. Un ka es – es darīšu pārējo. Visu pārējo.

Super Mario pārstāja skriet. Princese nogāzās.

Pirms gulētiešanas Filips Tusēns pārlasīja sludinājumu: “Kapsētas uzraugs – darbs, kam ir nākotne”.

Mūsu dzelzceļa barjera atradās Malgranžā pie Nansī. Šajā dzīves posmā es nedzīvoju. “Šajā nāves posmā” būtu precīzāk. Es modos, ģērbos, strādāju, gāju iepirkties, gulēju. Ar miegazālēm. Ar divām tabletēm. Vai vairāk. Un es skatījos uz savu vīru, kurš uz mani raudzījās tā, it kā es būtu zaudējusi prātu.

Manas darba stundas bija briesmīgi apgrūtinošas. Es nolaidu un pacēlu barjeru gandrīz piecpadsmit reizi dienā nedēļas

garumā. Pirmais vilciens nāca 4.50, un pēdējais – 23.04. Man galvā skanēja automātiskais barjeras zvans. Es to dzirdēju, pirms tas bija sācis skanēt. Mums būtu jādala šī elles rutīna, jāizveido grafiks. Bet vienīgais, kam bija vieta Filipa Tusēna grafikā, bija motocikls un viņa mīļāko ķermeņi.

Ak, cik ļoti pasažieri, ko redzēju garāmbraucam, man lika sapņot! Kaut arī tie bija tikai mazi reģionālie vilcieni, kas savienoja Nansi ar Epinālu un savā ceļā Dieva pamestos ciemos pieturēja reizes desmit, lai izpatiktu vietējiem iedzīvotājiem. Taču es apskaudu šos vīriešus un sievietes. Iztēlojos, ka viņi dodas uz satikšanos – uz satikšanos, kādu es vēlētos piedzīvot tāpat kā šie ceļotāji, kurus redzēju traucamies garām.

* * *

Trīs nedēļas pēc raksta publicēšanas avīzē mēs devāmies uz Burgundiju. No pelēkās krāsas nokļuvām zaļajā. No asfalta – ganībās, no dzelzceļa darvas smakas – lauku smaržās.

Bransjonēnsalona kapsētā mēs ieradāmies 1997. gada 15. augustā. Francija bija atvaļinājumā. Visi iedzīvotāji bija devušies prom. Putni, kas lidinājās no kapa uz kapu, vairs neli-doja. Kaķi, kuri stāpījās starp puķu podiem, bija pazuduši. Pat skudrām un ķirzakām bija par karstu, marmora virsmas bija pārkaršušas. Kapračiem bija brīva diena, gluži tāpat kā tikko aizsaulē aizgājušajiem. Es viena klaiņoju pa alejām, lasot cilvēku vārdus, kurus nekad neiepazīšu. Taču es jau uzreiz jutos šeit labi. Savā vietā.

*Esība ir mūžīga, eksistence ir pāreja,
mūžīgās atmiņas būs to vēstnesis.*

Ja pusaudži nav aizlipinājuši slēdzenes caurumu ar košļājamo gumiju, es esmu tā, kas atver un aizver smagos kapsētas vārtus.

Darbalaiks mainās līdz ar sezonu.

No 1. marta līdz 31. oktobrim: 8.00–19.00.

No 2. novembra līdz 28. februārim: 9.00 –17.00.

Neviens nav pieņēmis lēmumu par 29. februāri.

1. novembrī: 7.00 –20.00.

Es pārņemu sava vīra pienākumus pēc viņa aizbraukšanas vai – precīzāk – pēc viņa nozušanas. Žandarmērijas nacionālajā kartotēkā Filips Tusēns ir sadaļā “bezvēsts pazušana”.

Manā redzeslokā palikuši vairāki vīrieši. Trīs kaprači – Nono, Gastons un Elviss. Trīs apbedīšanas pakalpojumu uzņēmēji – brāļi Lučini, vārdā Pjērs, Pols un Žaks. Un tēvs Sedriks Dirass. Visi šie vīrieši iegriežas pie manis vairākas reizes dienā. Viņi ierodas padzerties vai kaut ko iekost. Viņi arī izpalīdz dārza darbos, ja man nākas nest maisus ar kompostu vai salabot ūdens sūkni. Es viņus uzskatu par draugiem, nevis kolēģiem. Pat ja neesmu uz vietas, viņi var nākt manā virtuvē, pagatavot sev kafiju, noskalot krūzītes un doties atkal savās gaitās.

Kaprači veic darbu, kas iedveš nepatiku, riebumu. Tomēr šie vīrieši no manas kapsētas ir vismaigākie un patīkamākie, kādus es pazīstu.

Nono ir cilvēks, kuram es uzticos visvairāk. Viņš ir taisnīgs vīrs, kura asinīs rit prieks par dzīvi. Viss viņu uzjautrina, un viņš

nekad nesaka “nē”. Izņemot gadījumus, kad jāpiedalās bērnu bērēs. “To” viņš atstāj citu ziņā. “Tiem, kuriem ir drosme,” kā viņš mēdz teikt. Nono ir līdzīgs Žoržam Brasēnam, un tas viņu vienmēr sasmidina, jo es esmu vienīgais cilvēks pasaulē, kurš apgalvo, ka viņš ir līdzīgs Žoržam Brasēnam.

Savukārt Gastons ir neveiklības radītājs. Viņa kustības ir nekoordinētas. Viņš vienmēr izskatās piedzēries, lai gan dzer tikai ūdeni. Apbedīšanas laikā viņš parasti stāv starp Nono un Elvisu, ja nu gadījumā viņš zaudētu līdzsvaru. Zem Gastona kājām vienmēr notiek zemestrīce. Viņš allaž kaut ko noņem, pakrīt, kaut ko izlej vai arī saplēš. Kad Gastons ierodas pie manis, es vienmēr baidos, ka viņš kaut ko saplēsis vai ievainos pats sevi. Un, tā kā bailes piesauc briesmas, viņš tik tiešām katru reizi saplēš glāzi vai savainojas.

Elvisu visi tā sauc Elvīsa Preslija dēļ. Viņš neprot ne lasīt, ne rakstīt, bet zina visas sava elka dziesmas no galvas. Dziesmu vārdus viņš izrunā briesmīgi, nekad nevar saprast, vai Elviss dzied angļiski vai franciski, bet viņš to dara no sirds. “*Love mi tendeur, love mi trou...*”*

Brāļiem Lučini ir tikai viena gada starpība: trīsdesmit astoņi, trīsdesmit deviņi un četrdesmit gadi. Viņiem vairākās paauzdzēs pieder apbedīšanas birojs, tēvs to nodod dēlam. Viņi ir arī veiksmīgie Bransjonas morga īpašnieki, un tas atrodas blakus viņu birojam. Nono man stāstīja, ka biroju no morga šķir tikai šķērssienu. Pjērs, vecākais no brāļiem, ir tas, kurš sagaida sērojošās ģimenes. Pols ir balzamētājs. Viņš strādā pagrabstāvā. Un Žaks ir katafalka šoferis. Pēdējais ceļojums ir viņa rokās. Nono viņus dēvē par apustuļiem.

Mūs apciemo arī priesteris Sedriks Dirass. Dievam piemīt gaume, pat ja dažreiz viņš ir netaisns. Tiklīdz šeit ieradās tēvs Sedriks, izrādījās, ka neskaitāmas apkaimes sievietes skārusi

* “Mīli mani maigi, mīli mani patiesi...” (*Nepareizā angļu val.*)

dievišķa atklāsme. Baznīcas solos svētdienās sēdēja arvien vairāk un vairāk ticīgo.

Turpretī es nekad neapmeklēju baznīcu. Tas būtu kā pārgulēt ar kolēģi. Tomēr man šķiet, ka es uzzinu daudz vairāk noslēpumu no tiem, kas šeit iegriežas, nekā tēvs Sedriks savā biktskrēslā. Manā pieticīgajā mājā un manās alejās, tieši šeit ģimenes locekļi ļauj plūst vārdiem. Gan ierodoties, gan aizējot, dažreiz abos gadījumos. Gandrīz tāpat kā mirušie. Viņi ir klusums, gravējumi uz kapakmeņiem, apmeklējumi, puķes, fotogrāfijas. Veids, kā apmeklētāji izturas pie kapavietas, man pastāsta par viņu pagātni. Kad viņi bija dzīvi. Kustībā.

Manā darbā jābūt diskrētai, jāprot komunicēt ar cilvēkiem un nedrīkst piemist līdzjūtība. Tādai sievietei kā es nejust līdzcietību būtu tas pats, kas kļūt par astronauti, ķirurgi, vulkanologi vai ģenētiķi. Tas nav nedz mans lauciņš, nedz mana prasme. Tomēr es nekad neraudu apmeklētāju klātbūtnē. Tas var notikt pirms vai pēc apbedīšanas, bet nekad tās laikā. Mana kapsēta ir trīs gadsimtus veca. Pirmais cilvēks, ko tajā guldīja, bija sieviete. Diāna Deviņerona (1756–1773), mirusi dzemdībās septiņpadsmit gadu vecumā. Ja ar pirkstu galiem noglāsta kapakmeni, joprojām var nojaust viņas vārdu, kas iegravēts bēši pelēkā akmenī. Viņa netika ekshumēta, lai gan manā kapsētā trūkst vietu. Nevienš no nākamajiem mēriem neuzdrīkstējās pieņemt lēmumu traucēt pirmo apbedīto. Īpaši tāpēc, ka par Diānu kļīst sena leģenda. Pēc Bransjonas iedzīvotāju stāstītā, viņa parādījusies savā “mirdzošajā tērpā” vairākas reizes pie pilsētas centra veikala logiem un kapsētā. Kad es piedalos apkaimes krāmu tirdziņos, dažreiz esmu redzējusi Diānu atveidotu kā spoku uz senām gravīrām no 18. gadsimta vai uz pastkartēm. Sagrozīts Diānas stāsts, pārtaisīta par parastu, lētu spoku.

Ir ļoti daudz leģendu par kapavietām. Dzīvie bieži no jauna izgudro mirušo dzīves.

Bransjonā kļīst vēl kāds nostāsts, ne tik sens kā tas par Diānu Deviņeronu. Viņu sauc Rēna Dišā (1961–1982), viņa

ir apglabāta manā kapsētā, 15. alejā, Ciedru laukumā. Jauna skaista sieviete, brunete, smaidīga, kā redzams fotogrāfijā, kas piestiprināta pie viņas stēlas. Viņa gāja bojā autoavārijā netālu no pilsētas. Daži jaunieši bija viņu manījuši ceļmalā, negadījuma vietā, tērpušos baltā. Mītu par “balto dāmu” zināja tuvu un tālu. Šo nejaušības dēļ mirušo sieviešu rēgi vajā dzīvos, un viņu zudušās dvēseles klejo pa pilīm un kapsētām.

Lai paspilgtinātu Rēnas leģendu, viņas kaps sakustējās. Pēc Nono un Lučini brāļu domām, tas notika zemes nogrūvuma dēļ. Tā notiek bieži, kad kapličā uzkrājas pārāk daudz ūdens.

Divdesmit gadu laikā esmu savā kapsētā pieredzējusi ne mazums notikumu. Naktis dažreiz esmu pieķērusi ēnas mīlējamies uz kapu kopiņām vai starp tām, bet tie nebija spoki.

Izņemot leģendas, nekas cits nav mūžīgs, pat ne apbedīšanas vietas tiesības uz mūžu. Apglabāšanas tiesības var nopirkt uz piecpadsmit gadiem, trīsdesmit gadiem, piecdesmit gadiem vai uz mūžību. Bet, kas attiecas uz mūžību, tur jābūt uzmanīgam: ja pēc trīsdesmit gadiem beztermiņa kapavieta netiek uzturēta (izskatās nepienācīgi kopta vai nolaista) un ja ilgu laiku neviens tur nav apglabāts, pašvaldība var šo vietu atgūt. Mirstīgās atliekas šādos gadījumos tiek novietotas osuārijā kapsētas galā.

Kopš esmu šeit, vairākām kapavietām ir beidzies termiņš. Tās demontēja, iztīrīja, un mirušo kaulus novietoja osuārijā. Un neviens neiebilda. Jo šie mirušie cilvēki bija gluži kā nozaudētas lietas, uz kurām neviens vairs nepiesakās.

Ar nāvi tā ir vienmēr. Jo senāk tā ir iestājusies, jo mazāk ietekmē dzīvos. Laiks iznīcina dzīvi. Laiks iznīcina nāvi.

Mēs, es un mani trīs kaprači, darām visu iespējamo, lai kaps nepaliktu novārtā. Mēs nespējam samierināties ar piestiprināto pašvaldības paziņojumu: “Šī kapavieta tiks atjaunota. Lūdzam nekavējoties sazināties ar pilsētas mēriju”. Kaut arī joprojām ir redzams tur dusošās personas vārds.

Tas, bez šaubām, ir iemesls, kādēļ kapsētas ir kā noklātas ar epitāfijām. Lai novērstu likteni, ko nosaka aizejošais laiks. Pieķertos atmiņām. Šī man patīk vislabāk: “Nāve iestājas tad, kad neviens par jums vairs nevar sapņot.” Tas atrodas uz Marijas Dešānas, jaunas medmāsas, kapakmens, mirusi 1917. gadā. Izrādās, ka šo plāksni tur uzstādījis kāds karavīrs 1919. gadā. Katru reizi, kad eju tai garām, prātoju, cik ilgi viņš sapņoja par viņu.

Žana Žaka Goldmana “*Quoi que je fasse, où que tu sois, rien ne t’efface, je pense à toi*”^{*} un Fransisa Kabrela “*Les étoiles entre elles ne parlent que de toi*”^{**} ir dziesmu vārdi, kurus visbiežāk raksta uz piemiņas plāksnēm.

Mana kapsēta ir ļoti skaista. Gar alejām rindojas simtgadīgas liepas. Lielāko daļu kapavietu sedz ziedi.

Pie manas mazās sardzes mājas es tirgoju podus ar puķēm. Un, kad tos vairs nevar pārdot, es puķes dāvāju pamestajām kapu kopiņām.

Es iestādīju arī dažas priedītes. Smaržas dēļ, kas nāk no tām maija mēnesī. Tā ir mana vismīļākā smarža.

Es tās iestādīju 1997. gadā, mūsu ierašanās gadā. Tās ir kārtīgi pastiepušās un piešķir manai kapsētai ļoti skaistu veidolu. Kapsētas uzturēšana ir rūpes par mirušajiem, kas tajā dus. Tā ir cieņas izrādīšana. Un, ja viņiem netika izrādīta cieņa dzīves laikā, viņi to saņem vismaz tagad kā mirušie.

Esmu pārliccināta, ka šeit atdusas arī daudz nekrietnu cilvēku. Bet nāve nešķiro labos un ļaunos. Un kurš gan vismaz reizi savā dzīvē nav bijis nekrietns?

Atšķirībā no manis Filips Tusēns tūlīt pat ienīda šo kapsētu, šo pilsētiņu, Burgundiju, laukus, vecos akmeņus, baltās govīs un šejienes ļaudis.

^{*} “Lai ko tu darītu, lai kur tu būtu, nekas nespēj tevi izdzēst, es domāju par tevi”. (*Franču val.*)

^{**} “Zvaigznes savā starpā runā tikai par tevi”. (*Franču val.*)

Es vēl nebiju iztukšojusi pārvākšanās kastes, kad mans vīrs jau aiztraucās prom uz sava motocikla un braukāja apkārt no rīta līdz vakaram. Mēnešiem ejot, reizēm gadījās, ka viņš bija prom nedēļām ilgi. Līdz kādu dienu viņš vairs neatgriezās. Žandarmi nespēja saprast, kādēļ nebiju ziņojusi par viņa pazušānu agrāk. Es tā arī nepateicu, ka viņš bija pazudis jau gadiem ilgi, pat tad, kad vēl vakariņoja pie mana galda. Tomēr pēc mēneša, sapratusi, ka viņš neatgriezīsies, es jutos tikpat pamesta kā tās kapavietas, kuras regulāri apkopju. Tikpat pelēka, blāva un nolaista. Gatava demontēšanai un manu mirstīgo atlieku izmešanai osuārijā.